

תהלתו בקהל הסוּדִים

דברי תורה, סיפורים ומשלים מאת המנהל הר"ח ר' יצחק אהרן קליין שליט"א

גליון תמ"ט

שוכבים
שמות בני ישראל הבאים מצרים ר"ת 'השבים' וס"ת 'תהילים', כי ע"י אמירת תהילים מתקנים ענין השוכבים, ואמר המגיד מטשעראביל זי"ע שהתיקון לזה הוא ע"י אמירת תהלים בשבת קודש, ורמו לזה את יעקב איש ס"ת 'שבת' לרמו כי בשבת הוא הזמן המסוגל ביותר לומר תהילים. (אמרות טהורות)

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה
לכאורה היה לו לכתוב ואלה בני ישראל הבאים, כי לא 'השמות' באו אלא האנשים עצמם באו. ונראה לתרץ עפ"י מוש"כ הספורנו בריש פ' במדבר עה"פ 'במספר שמות לגלגלתם', כי שם האדם מורה על צורתו הרוחנית של האדם, והרי י"ב שבטי י"ה היו נשמות גבוהות ביותר, ועל שעבוד הגוף ע"י המצרים אין מה לחשוש שזה דבר שעובר ושב, אבל מה יהיה עם הנשמות הגבוהות שישתעבדו בהם, ולכן נכתב

ואלה 'שמות' בניי, דהיינו הנשמות הרחוניים אין יתקיימו שם, ולזה אמר הכתוב השמירה לזה היא 'את יעקב' שיהיו מקושרים ליעקב והוא יחזק אותם להמשיך בדרך התורה (שבת הלווי זי"ע)

ויוסף הי' במצרים
מה זה מלמדנו, הרי כבר הוזכר וידוע לכל שיוסף הי' במצרים. אלא בשביל שאיתא במדרש שביכות ג' דברים נגאלו ממצרים, שלא שינו שמם ולשונם ולבושם. ויוסף היה ההוכחה שפרעה החליף שמו לצפנת פענח, אבל הוא נשאר בשמו הק' ולא השתמש בשם שנתן לו פרעה. (קדושת לוי)

והבאתי אתכם אל הארץ וכו' ונתתי אותה לכם
למה כפל הלשון, הרי הביא את בניי לתת לכם את הארץ. וי"ל עפ"י התרגום ונתת עה"פ 'ואשא אתכם על כנפי נשרים', שהעננים נשאו את בניי והביאום אל מקום המקדש לאכול את פסחיהם ואח"כ החזירם למצרים. לכן קודם כתיב והבאתי אתכם אל הארץ לאכול את קרבן הפסח אבל לא החזיקו בה לקנאה לישב שם ורק אחר מ' שנה זכו בה ואז נתתי אותה לכם מורשה.

ויצו פרעה לכל עמו כל הבן הילוד
כתב רש"י הק' יום שנולד משה אמרו לו איצטגנוניו היום נולד מושיען של ישראל ואין אנו יודעים אם ממצרים או מישראל וסופו לקות במים לפיכך גזר על כולם להשליכם לניאור. ותימא, היאך יש הור"א שמושיען יהי ממצרים. וי"ל עפ"י מוש"כ בסנהדרין יט: כל המגדל יתום בביתו מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו, והראיה מהפסוק בדברי הימים: ואשתו היהודית ילדה את ירד אבגדור שהוא משה רבינו וכו' אלה בני בתיה בת פרעה. ומקשה בגמרא וכי בתיה ילדה אותו הרי יוכבד ילדתו. אלא בתיה גדלו ולכן נקרא על שמה, וא"כ היה ספק על משה אם נקרא בן יוכבד הישראלית או בן בתיה המצרית.

וימת מלך מצרים ויאנחו... וידע אלוקים
הנה היה חוק בגוים כשמלך מת אזי חיביים כל עמו

לבכות ומי שאינו בוכה נענש כי פוגם בכבוד המלכות, והנה כל מצרים היו בוכים וגם בניי היו צועקים ובוכים, אבל לא על מות פרעה אלא על קושי העבודה. וזה יודע אלוקים שהוא לבדו ידע על מה הם בוכים. (סדור השל"ה הק')

של נעליך כי המקום אדמת קודש
בקינה על ביהמ"ק שנחרב כתב חכם אחד: כי הדורכים על רצפת ביהמ"ק היו משיגים חכמה והיתה מחכמת כי המקום היה אדמת קודש והדורכים עליו השיגו חכמה ונתדבקה בהם רוח הקודש, ולכן הלכו בלי מנעלים שלא יהי דבר חוצץ כדי ששיגו שפעת קודש מהאדמה, וזהו שנאמר למשה בסנה: 'של נעליך' שתוכל להשיג הקדושה אך לא כל אדם זוכה לזה אלא רק מי ששכלם טהור וזך וקרובים למדרגת רוח הקודש. (יערות דבש ה"א דרוש י"א)

רמז בפרשה

ואלה שמות בני ישראל

דורשי רשומות היו אומרים שר"ת 'ואלה שמות' הוא, וחי"ב א"דס ל'קרוא ה'פרשה, ש"נים מ'קרא ו'אחד ת'רגום, ויש שהביאו בלשון זה, על המילים 'ואלה שמות בני ישראל' ו'אדם א'שר ל'ומד ה'סדר ש'נים מ'קרא ו'אחד ת'רגום ב'קול נ'עים י'שיר, 'יחיה ש'נים ר'בות א'רוכות ל'עולם.

וצריך להבין מדוע נרמז כאן דבר זה של שנים מקרא ואחד תרגום, שמקומו בפרשת בראשית, ויש לתרץ כי בני ישראל ביישבם על אדמתם בארץ ישראל, והיו מדברים בשפתם בלשון הקודש, לא היו צריכים לתרגום, אבל כאשר ירדו למצרים, אשר מוזכר כאן בפרשת שמות, היו צריכים לומר גם התרגום. (בעל הטורים)

ויש אומרים, כי בפרשת בראשית כל אחד מקבל על עצמו לומר שניים מקרא ואחד תרגום אבל מפעם לפעם נחלש החשק, וצריך שוב לחזק את האדם שלא ייחלש, וימשיך לקיים המצווה של חז"ל לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הצבור שנים מקרא ואחד תרגום בחשק ובשמחה. (שיח הפרשה)

המנהג לתת שם ל'בן' הנוול, בברית, ול'בת' נותנים השם בשעת עליה לתורה בשבת,
ונרמז בפסוק, 'ואלה שמות' מתי נותנים השמות, 'בני ישראל' אם זה לבנים 'ישראל הבאים' ראש וסופי תבות 'מילה', 'את יעקב איש' סופי תבות 'שבת' מרמז על בת כדכתיב 'כה תאמר לבית יעקב', כי בית יעקב אלו הנשים, ובדרך כלל נותנים השם לבת בשבת קודש.

וימרו את חייהם

הטעמים על התיבות 'וימרו את חייהם' - הם 'קדמא ואזלא'. נראה שבא לרמוז מ"ש חז"ל: מפני מה לא היו בניי במצרים ד' מאות שנה, ויצאו אחרי רד"ו שנים, כי קושי השעבוד השלים הזמן, ולכן הטעמים הם 'קדמא ואזלא', פירושו, שבניי הקדימו ואזלו קודם זמנם, כי 'וימרו את חייהם' כלומר: קושי השעבוד השלים, כמ"ש 'וימרו את חייהם בעבודה קשה. ונרמז ג"כ שקדמא ואזלא בגימטריא מאה ותשעים, שהקדימו קודם הזמן, וכן 'פקוד', כמנין פקוד, 'פקוד - יחסר - אלוקים אתכם, מה-ד' מאות שנה. (קול אליהו זי"ע)

ויאמר לרשע למה תכה רעך - ויאמר מי שמך לאיש שר ושופט ברש"י הק' הביא: רעך, רשע כמותך. קשה, מדוע קרא למוכה 'רשע', וכן למה ענה למושה מי שמך לאיש שר ושופט, האם רואה אדם שיהודי מרביץ להבירו אסור למחות רק אם הוא שר ושופט. ונראה עפ"י המשנה באבות כשבעלי דינים עומדים לפניך יהיו בעיניך כרשעים עד שיקבלו עליהם הדין, וכאן הם הרגישו

שמושה רוצה לדון ביניהם בדבר הריב, ולכן אמר רעך - רשע כמותך, וע"ז ענו לו הרי אתה לא שופט שנבוא לפניך לדון על הריב שבנינו.

עו"ל, שמדובר כאן שהמוכה הכה אותו לפני כן, כמ"ש רש"י, רשע - כמותך, והוא רצה להחזיר לו מכה כמעשהו, ועם כל זאת אסור להרים עליו ידו, ורק בבא להורג אמרו חז"ל השכם להרגו אבל במכהו אמרה תורה לא תקום.

עו"ל, שכאשר הם ראו שמושה הרג את המצרי וגם הוא שפט אותם כרשעים, אמרו לו, הרי לבי"ד יש 'שופט' שחותך הדין והפסק, וישוטר' שמוציא לפועל את גזר הדין, ואתה שהרגת את המצרי לקחת התפקיד של שוטר וא"כ אתה לא יכול לפסוק עליו שאנו רשעים, כי אין לקחת שני תפקידים יחד. (ש"ך עה"ת)

כי לא מנשים המצריות העבריות

וקשה, למה הקדימו הקדמה זו, ה"י להם לומר כי חיות הנה. ונראה, שאמרו לפרעה הרי אתה רואה שהמצריות יולדות רק אחד והעבריות ששה בפעם אחת, א"כ הטבע שלהם אחרת לגמרי מהמצריות ובכן הם גם משולים בזה שחיות המה ואינם צריכים מילדות. (החכם צבי זי"ע סימן סז)

וימת מלך מצרים

וברש"י הק' הובא שפרעה נצטרע. וקשה, מנא לו זאת, אולי מת באמת. וי"ל, דאיתא בחז"ל על הפסוק: והמלך דוד ואח"כ כאשר קרב קיצו כתיב ויקרבו ימי דוד' למות, ולא כתיב ויקרבו ימי 'המלך דוד' למות, והטעם, כי אין שלטון ביום המות, וכאן כאשר כתיב וימת מלך מצרים הרי אין שלטון ביום המות, אלא ע"כ נצטרע ולא מת ממש. (הנוכת התורה)

ויזכור א' את בריתו את אברהם ואת יצחק ואת יעקב וכו'

וקשה, למה הג' אתיו, הרי יכול לומר את בריתו את אברהם יצחק יעקב, וי"ל עפ"י מאמר חז"ל בב"מ פה, שאליהו מקים בכל יום את אברהם ורוחץ ידו להתפלל,

ואח"כ מקים את יצחק להתפלל ולבסוף מקים את יעקב להתפלל. ומקשה שם למה אינו מקים את שלשתם בבת אחת. ומשני, פן ירבו בתפילה יחדיו ויביאו את המשיח קודם זמנו. והנה בפ' כי תשא לומדים מהפסוק 'את ידעתם ואת רגליהם', שצריכים לרחוץ בבת אחת, משום דכתבי 'את את' שתי ידיהם שמשמעו בבת אחת, וכן כאן כתב הימגלה עמוקות' שבשעת יציאת מצרים התפללו שלושת האבות בבת אחת, ולכן כתיב כאן: את אברהם ואת יצחק ואת יעקב, לרמוז על דבר זה.

(צפנת פענח)

של נעליך וכו' אדמת קודש היא

הנה הרמב"ם חישב בין הדברים הנקראים 'מאבד עצמו לדעת' - זה ההולך יחף במדבר, ששם שכיחי נחשים ועקרבים. ובאבות איתא: דמעולם לא הויק נחש ועקרב בירושלים, כיון שקדושת המקום הגין עליהם שלא ייקו. וזהו שאמר הכתוב: 'של נעליך מעל רגליך', ואם תאמר: הרי אתה במדבר המסוכן, לזה אמר 'אדמת קודש הוא' - ויגין עליך מפני נחשים ועקרבים. (עדות ביהוסף)

ושאלה אשה וכו' ושמותם על בניהם וכו'
וקשה מדוע לא כתיב והלבשתם אותם. וי"ל, דאמרו חז"ל, בזכות ג' דברים נגאלו ממצרים, שלא שינו מלבושם. וא"כ לא יכלו ללבוש בגדי המצרים והיו צריכים להתיר אותם ולתפורם מחדש. והדרך הוא שאז מתקטן הבגד ממה שהיה קודם לכן ואינו ראוי רק לקטנים, ולכן לא כתוב והלבשתם, כי קרעו אותם ותפרום מחדש.

(דברי יחזקאל)

ובכל עבודה בשדה

חז"ל אמרו: שהמלאכים לקחו את התניעות שהשליכו המצרים לים, ושמו אותם בשדה, וכשהמצרים באו להרגם עשה ה' להם נס ונבלעו בארץ, כמו שברכם יעקב; וידגו לרוב בקרב הארץ. ואח"כ עשה ה' להם נס ויצאו, וכשגדלו הלכו לבתיהם. והקב"ה טיפל בהם בקטנותם בכל האופנים, ובקריעת ים סוף כשנגלה עליהם ה'; אמרו: 'זה קלי', שהכירו אותו שגידל אותם בשדה. ושפיר מובן שכתוב: אני ה' א' אשר הוצאתיך מ'ארץ מצרים, ולא כתיב 'ממצרים', כי באמת יצאו מ'ארץ ממש אחר שנבלעו שם להצילם מהמצרים, והיה חשש שישם נראה להם ה' כזקן מלא רחמים, ובקריעת ים סוף - כגבור ואיש מלחמה ה' שמו. א"כ ראו את ה' ב'ב' פנים, ולכן הכתיב בעשרת הדברות: 'לא יהי לך אלוקים אחרים על פני', כיון שראיתם פני ב'ב' אופנים, וכן: 'לא תעשה לך פסל אשר בשמים ממעל', בצורה שראו אותו בשמים 'ממעל', ואשר בארץ מתחת - בצורה קון מלא רחמים, שידעו שהכל אחד הוא ואין שני לו.

(קול יעקב)

בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב

כמדרש מובא הושך שבטו שונא בנו ואהבו שוחרו מוסר (משלי יג) לתלמד שכל המונע בנו מן המרדות סוף בא הרבות רעה על אשר לא רדהו שכן מצאנו בעשיו דכתיב ויאהב יעקב את עשו ולפיכך יצא לתרבות רעה, ואהבו שוחרו מוסר לפי ששוחרו מוסר לכן אוהבו, כן אתה מוצא באברהם שסיר את יעקב בנו ולמדו תורה והדריכו בדרכיו, ואף יעקב יסר את בניו וידיה אותם ולמדם דרכיו, ולכן בתוך הבאים מצרימה את יעקב השוו כולם ליעקב שכולם צדיקים, עכ"ל.

ויש להדקדק היכן מוכח שיעקב יסר את בניו ורדה אותם ונראה לתרץ עפ"י הכתוב 'על כן יעוב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו' וא"כ הא"כ כאן כתוב ואלה שמות בניי הבאים מצרימה את יעקב שבאו עם יעקב אע"פ שאיש וביתו באו וא"כ מדוע דבוקים באביהם למרות שהיו כולם נשואים לנשיהם, אלא מוכח מכאן שיעקב חיזק את בניו בצעירותם וקיים ואהבו שחרו מוסר ובאותו מדה אהבו גם בניו והמשכיו לבא אליו ולחיות יחד כדי שילמדם דרך ה' איך לחזק ולגדל גם את צאצאיהם בקדושה וטהרה, ולכן אע"פ שאיש וביתו באו לא זה ידם מלהיות במחיצת יעקב אביהם ולקבל מוסרו והדרכתו.

(מין בעל שבת הלוי יצוק"ל)

ולא עשו כאשר צוה עליהם מולך מצרים
בזמן רבי אלימלך מליענעם ז"ע, החליטה המלכות שלא יתנו לשאת נשים רק אחר שגמרו לעבוד בחיל הצבא ושיהיו בקי בשפת המדינה. ורבו הק' התאמץ בתפילה לבטל הגזירה טרם תצא לפועל, וראה שמידת הדיו תקיפה רח"ל ולא יוכל לבטלה, הצטער במאד מאד הניח עצמו לישן כדי לקום בחצות כדרכו. ובאותו לילה שהיה צריך הגזירה לצאת לפועל, הלכו תלמידיו רמ"מ מרימנוב ז"ע ורבינו הק' מולובין ז"ע וקבצו נדבות והוסיפו משלהם מומן להשיא בחור ירא ה' עם בתולה עני וצנועה, ובחצות הלילה עשו החופה ורקדו שם, וכאשר ניעור הר"ר אלימלך ראה כי אור החסד האיר ונתבטלה הגזירה ולא ידע מי ביטל, ושלה את משרתו לביהמ"ד לחפש את תלמידיו אלו ולא מצאם כי שמחו ואת החתן והכלה, והבין שע"ז שישלמו זאת ממש בשעה שהגזירה עמדה לצאת ביטלו את הגזירה, וכן עשו המילדות איך שיצאו מבית פרעה מיד בטלו גזירות פרעה ותחיין את הילדים.

(דברי תורה מונקאטש)

והנה נער בוכה

איתא בחובת הלבבות שער הבחינה פ"ה בענין בכי של הילדים יש לו תועלת כפי מה שאמרו הרופאים כי במוח של הילדים יש ליחה שכשהיא נשארת על ענינה אז מחדשת עליהם חידושים רעים והבכי שלהם מתוך

הליחה הוא מהמוח שלהם וינצלו מרעת מאורעיה.

המטה שהיה ביד יתרו

המטה נברא בין השמשות ונמסר לאדם הראשון בגן עדן, ואדם מסרו לחנוך וחנוך מסרו לנח, ונח לשם בנו, ושם לאברהם ואברהם ליצחק ויצחק ליעקב ויעקב הורידו למצרים ומסרו ליוסף בנו וכשמת יוסף נשלל כל ביתו והגיע ליד פלטרין של פרעה ושם היה יתרו מהרומים מצרים וראה את המטה ואת האותות אשר עליו וחמד אותו בלבו ולקחו והביאו ונטעו בגן ביתו ולא היה יכול להתקרב אליו אף אחד וכשבא משה לבית יתרו וראה את המטה וקרא את האותות אשר עליו שלח ידו ולקחו וראה יתרו את משה שהצליח לקחת את המטה אמר זה עתיד לגאול את ישראל ממצרים לפיכך נתן לו את ציפוריה בתו לאשה.

(פרקי דר"א פרק מ')

ראו כולם מסירות נפשן של המילדות.

(מהר"י דושינסקיא זצ"ל)

ויאמר מלך מצרים למילדות שפרה פועה ויאמר בילדן
וקשה מה כפל הלשון - 'ויאמר', ולא נאמר מה אמר להם פרעה, ושוב 'ויאמר' בילדן, וכן קשה כפל הלשון ותיראן המילדות את הא' ולא עשו וכו' ותחינה את הילדים אם לא עשו כאשר אמר פרעה ממיילא נאמע שחיו הילדים. וי"ל דידוע דהנה השם שניתן להאדם ממשך לו קדושה מזורש נשמתו ואם נתון לעצמו שם משמות הגויים או הלילה נמשך אחר היצה"ר הסט"א ופורק מעליו עול מלכות שמים ופרעה ידע שאם יארו המילדות בשמם היהודי יוכבד ומרים לא יוכלו לבצע את פקודתו להרוג את הבן הילוד, ולכן ראשית כל דבר שינה את שמם לשם נכרי שפרה פועה, וזהו 'ויאמר' הראשון, שאז יש לו סיכוי שיקיימו רצונו אבל הם לא עשו כאשר

א מעשה

להתכופף ולאסוף שני חופנים, אחד עבורי ואחד עבור ר' אריה. ר' אריה היה המאושר באדם.

עקיבא הוסיף ותאר לרב אונגר כיצד מצאו אבנים, טחנו עימם את החיטים והפכו אותם לקמח. "כל לילה טחנו, עד שהגיע ה' בניסן. מיהרנו להכין את הבצק: מים, קמח, לישה מהירה, והנה, הבצק מוכן. רידדנו את המצה במהירות, ועם מסמר עשינו בה חורים. הוצאנו את הפח מן התנור בזהירות, בעזרת סמרטוט, הדבקנו עליו את הבצק, ותוך 3 דקות כבר היתה לנו מצה למהדרין. שני כותיים הכנו לכל אחד. החבאתי את המצה מתחת לחולצה, ושבנו למחנה, כשידי צמודה לגופי, ושומרת על המצה היקרה.

"כשהגענו למחנה", ממשך עקיבא לספר, "ראה אחד השמורים את תנוחתי המזורה, וצעק: 'ז'יד, מה אתה מחביא שם?' בתנועה חדה הרחיק את ידי מגופי, ושבתי מצה צנחו להם בדימה על האדמה הקפואה.

הנאצי לא התספק בזאת, ובמגפני המסומרות ריסק את המצה עד דק. לקינוח הוסיף להכות את אריה במכות אדירות. "צנחתי על המצה מחוסר הכרה. כעבור ארבע דקות שבת' להכרתי. הייתי מיוסר כולי, שברי שברים, אך נזכרתי שיש מתחתי אוצר. מצה מרוסקת אמנם, אבל גם בה אפשר לקיים מצות אכילת מצה. כשכולי זב דם זחלתי לדרגש ובידי האוצר היקר", ממשך עקיבא לספר.

"חזרתי לדרגש, וכשכולי כאוב הראיתי לר' אריה כי נותר כזית אחד בלבד. ר' אריה פרץ בבכי: 'אתה הבאת את החיטים, אתה חטפת מכות על המצה, אבל אנא, רחם עלי, איך אעבור את ליל הסדר בלי לאכול כזית מצה?' ר' אריה, "עמית בתקיפות, "אני מוותר לך על ארוחת הערב של מחר ושל מחרתיים, אבל המצה — חיך קודמים, אני לא מוותר!"

"ר' אריה מתחנן: "עקיבא, אנא, תן לי את המצה, אומר אתך את כל ההגדה של פסח, מילה במילה, מהא לחמא עניא עד חד גדיא, אני מתחנן, תן לי את המצה!" "אין על מה לדבר, המצה שלי!", התעקשתי.

ואז הודקא מצה: "אתה יודע מה? בא נעשה עסקה. אני אוכל את המצה, ואתה — תקבל את השכר. שור עצום של 'לפום צערה אגרא!'! הסכמתי לעסקה. הוא אוכל והשכר — שלי.

הגיע ליל הסדר. שבנו מן העבודה שבורים ורצוצים, 4 כוסות לא היו, מצה — בקושי פיזורים של כזית, אבל מרור — היה לכולם בשע. שכבנו יחד על הדרגש,

דיבר עליהם מלך מצרים להחליף את שמם ולא עוד אלא ותחינה את הילדים שלא יכל הסט"א לשלוט עליהם להחליף את שמותם.

(בני יששכר — ניסן מאמר ד)

ותיקה צפרה צר ותכרות את ערלת בנה
היינו שלקחה את האותיות צר מהשם צפרה ונשארו אותיות פה בנימטריא 'מילה'.

(הרה"צ ר' ישעי' מטשחוב ז"ע)

ויבקש להרוג את משה

ויש להקשות הרי משה גדל בבית פרעה, והיה כמו ילדו, ובשביל שהרג מצרי ילך פרעה להרוג את החיבו יליד ביתו, ויש לתרץ שאחר ששמעו פרעה שמושה יכול להרוג בשם הקודש, בלי שום כלי זין, פחד שמא יהרוג גם אותו בשם

בית הכנסת של חוג חתם סופר בבני ברק, היה הרב אונגר זצ"ל. 350 מתפללים היו בבית הכנסת. רובם ניצולי שואה עם מספרים כחולים על היד.

עקיבא שטיינברג, אחד ממתפללי בית הכנסת של חוג חת"ם סופר בבני ברק, היה ניצול שואה.

שנות הזעם באירופה איבד את אשתו ושישה ילדים, ונותר אדם צעיר בן 30 גלמוד וחסר כל. בוקר אחד, בהיותו בן 60, הגיע עקיבא אל רב בית הכנסת, הרב אונגר, כשהוא רועד מבכי: 'רבי, חלום נורא חלמתי בלילה', אמר בדמע, "אך כדי לספר אותו לרב, עלי להקדים ולספר את ההיסטוריה שלי.

הגעתי לאושוויץ בחשון תש"ה. את כל משפחתי איבדתי ביום שבו הגעתי לשם. נשלחתי מיד לעבודת פרך אינמה בבית חרושת לחמים. בסוף היום הראשון לעבודתי שם, כשאני עדיין בתוך היממה הראשונה לרציחתם של אשתי ולידי, שכתבתי על הדרגש שבו ומיואש.

לפתי חשתי נגיעה רכה בכתפי. היה זה אברך בשם ר' אריה. 'עקיבא', הוא אומר לי, 'לא למדנו היום כלום, בא נלמד משהו'.

"ר' אריה איבד באותו היום את שמונת ילדיו. הוא היה תלמיד חכם וידע גמרות בעל פה. התחלנו ללמוד יחד, ור' אריה פשוט העיר אותי לחיים. על בשרי חשתי את מובנו של הפסוק: 'כי הם חיינו... ובהם נהגה יומם ולילה'. **ערב אחד**, בחודש אדר, בשבתי על הדרגש אומר לי ר' אריה: 'עקיבא, עוד פחות מחודש פסח — איך נאכל כזית מצה? איך נקיים 'בערב תאכלו מצות'?!', ר' אריה, זעקתי בייאוש, 'על מה אתה מדבר, אנחנו פה באושוויץ! היכן נשיג כאן מצה?', ממשך עקיבא לספר לרב הקשוב.

'עקיבא', עונה לי ר' אריה במתניות, 'אל תגיד ככה, אנחנו אמנם באושוויץ, אבל הקב"ה הוא כל יכול, והבא ליטור מסיעיין בידו. אל תדאג, עוד נזכה לאכול כזית מצה...'
כל אותה הלילה לא פסקו ההפגזות.

מטוסי האויב הפציצו מחסני נשק. למחרת פורים, כשאנו צועדים כהרגלנו לעבודה, גילינו, ששני פצצות נפלו על מחסן החיטה. היה זה מחסן אדיר שהכיל טונות של חיטה שיועדו להזנת הצבא הגרמני. החיטה התפזרה על פני כל השטח כמו מרבד קסום של גרעינים.

הדבר היה לפלא: כמה חלמנו אתמול על מעט חיטה, והנה, כל השטח מסביבנו מוצף בחיטה. "כשחזרנו מן העבודה בשעת לילה מאוחרת, מיהרתי

וירא אליו ה' בלבת אש

איתא בזה"ק בלבת אש להשלים את השם ותמוה, ויש לפרש עפ"י מה שכתבו המקובלים שמשנה רבנו ע"ה היה גלגול של שש ושל הבל ובתיבת משה יש ש' וה' משת והבל, ונחסר אות מ' משת ואות ב' מהבל והיא ר"ת לכת ולכן נגלה אליו ה' בלבת אש להשלים את השם של שש והבל.

(רבי שמשון אוסטרופילי הי"ד)

וייטב אל' למילדות וירב העם ויעצמו מאד

יש להבין מה הטובה הזאת למילדות, ויש לומר שהנה המילדות היה מפקדות שלא יחשדו אותם בניי שהן נאמנות לגזירת פרעה ומאבדות את ילדי ישראל ולכן התפללו לה' שיעשה עמהם אות לטובה להיות נקיים מחשד וזה הטובה שעשה ה' עמהן ושמעו לתפלתן וירב העם ויעצמו מאוד שרבו העם שלא כדרך הטבע ובוהו

המפורש, ולא ירגיש קודם לכן בכדי שיוכל להיזהר מפניו, לכן בלית ברירה רצה להרוג אותו, והוא וישמע פרעה את הדבר הזה, אל תקרא "דבר" אלא "דיבור", ולכן יבקש להרוג את משה.

ימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבודה
כתב במדרש וברש"י הק' שפרעה נצטרע והיה שוחט ק"ג ילדים בבוקר וק"ג ילדים בערב כדי לרחוץ בדמם כי אמרו לו חרטומיו שזה יהיה רפואה למחלתו, וקשה א"כ מדוע נאנחו בני העבודה הרי נאנחו כי שחט ג' מאות ילדים בכל יום, ומה שייכות זה לעבודת הפרך, ו"ל כיון שראו בני ישראל שנולדים ששה בפעם אחת לכל אחד ושלא כדרך הטבע נתנחמו בזה שריבוי הילדים שגדלים ומשתתפים בעבודת הפרך יוריד מהארבע מאות שנה שגנורה עליהם העבודה במצרים

אויף שבת

ואמרנו את ההגדה בבכיות נוראות", מספר עקיבא.

אני כבר לא החזקתי מעמד ונרדמתי מרוב בכי ותשישות, אך ר' אריה שאל מצה, לא היה מסוגל להירדם מרוב התרגשות, וכי אכל הוא בעניכם, זכות הוא לאכול כזית מצה בגיא צלמוות, באושוויץ.

לפנות בוקר החל להתפלל שחרית בהודיה עצומה ובלחש. בתפילת הלל כבר שכח היכן הוא נמצא, באמרו: 'אשר קידשנו' נתן צווחה של התרגשות ממעמקי ליבו הטהור. השומר הגרמני זינק ממוקמו, הצמיד את האקדח הראשו ולחץ על ההדק. נשמתו הטהורה והמוזככת צאה על קידוש ד', ביים טוב ראשון של פסח.

"נשברתי לרסיסים", מספר עקיבא בדמע. "ר' אריה היה הרב שלי, אבי הרוחני, הוא החזיק אותי בתוך הגהינום הנורא, כיצד אוכל לשרוד בלעדיו?"

הקב"ה נתן לי כוחות עצומים במשך שלושים יום נוספים. ב"ז באייר הגיעו האמריקאים. המלחמה הסתיימה. שקלתי 36 קילו. עור ועצמות. לא מצאתי עוד טעם בחיי.

"אך הקב"ה, אב הרחמים, הוא בעצמו מחיה המתים. אט אט התאוששתי. הקמתי בית בפעם השנייה, ב"ה זכיתי בארבעה ילדים וכבר עשרה נכדים כן ירבו.

אתמול בלילה, הופיע ר' אריה בחלומי, כשכולו נורא הוד, 33 שנים אחרי אותו ליל סדר נורא הוד, הגיע אלי בחלום ר' אריה הקדוש, כשהוא לבוש בקיטל לבן.

"איפה אתה, ר' אריה?" עקתי. "אני במקום שכולו אור", הוא השיב. "זכיתי להיהרג על קידוש ד'. כבר 33 שנה אני מחכה להזדמנות שיתנו לי לגשת אליך. היום לראשונה קיבלתי אישור.

עקיבא, על כל המצוות שעשיתי בעולם הזה יש לי שכר אדיר, אך מצוה אחת שעשיתי פה בעולם הזה, עד היום אין לי עליה שכר: מצות אכילת מצה בליל הסדר תש"ה, כי היה הסכם בינינו, אני אוכל את המצה והשכר הולך לעקיבא.

עקיבא, אם תוותר לי על השכר – אוכל לקבל אני את שכר המצווה האדירה הזו. אני מתחנן לפניך: אנא, וותר לי על השכר!

השבתי לו: "אריה, אתן לך כל שתבקש ממני, אבל שכר של מצווה – אני לא מוכן!"

"ר' אריה עזב אותי בפנים עצובות, וככה התעוררתי", מספר עקיבא לרב אונגר, ופונה אליו בשאלה: "האם עלי לוותר לו? הרי אני הוא זה שחטפתי מכות על המצה, אני

תבן אין ניתן לעבדך ולבנים אומרים לנו עשו
אם אין ניתן לעבדך תבן, הדיינו 'תבונה' שיוכרו בשכלם לעשות תשובה, אז "הלבנים", השערות הלבנות אומרים לו לאדם שיעשה תשובה כי השנים חולפות, ואם לא עכשיו אמת. (הרה"ק ר' מאיר מפרעמישלאן זי"ע)

ואלה שמות בני ישראל
בכל התורה כולה כשמוכר שמות השבטים אין שמותם סדר אלא לפעמים מקדים לזה ולפעמים לזה, והטעם כדי שלא יאמרו בני הגבירות לבני השפחות אנחנו חשובים יותר מכם ולכן לא נמאם כסדר. (תוס' הרא"ש)

ויבאו הרועים ויגרשו
וקשה היה לו לומר ויגרשו – כי בנות יתרו נקבות, ושמעתי מפי אבי שויגרשו קאי אמים כלומר הרועים סתמו הרהטים ושקתות המים בטיט כדי שלא יוכלו

הבאתי את החיטים, הסכם זה הסכם, למה עלי לוותר? מצד שני, נשמתו של אריה כל כך התחננה..."

הרב אונגר שומע את השאלה ושותק, לבסוף הוא אומר: "שאלה כזו יש בכל שאלה מן הדור הקודם, גש לרבי ממכונבוקא, יהודי קדוש של מסירות נפש ותשאל אותו".

הרבי ממכונבוקא שומע את הסיפור ועונה ברכות: "מן היושר עליך לוותר!", הוא משיב לעקיבא, ומסביר: "33 שנים עברו מן הסיפור הזה, האם ניסית לחשב כמה ברכות זכית להגיד ב-33 השנים האחרונות? כמה מצוות, הנחת תפילין, שבתות, ועוד תמשיך עוד ועוד בשנות חיך. ור' אריה המסכן - כבר לא נותרו לו הזדמנויות יתר. האם לא ראוי לוותר לו על הזכות הזו?"

עקיבא שמע את דברי הרבי, והשיב מיד: "אם כך, אני מוותר על השכר". אך הרבי ממכונבוקא לא מסתפק בזה: "הינסת לבית הכנסת הסמוך, פתח את ארון הקודש, ושמ, בסמוך לספרי התורה הכרוז בפה מלא ובלב שלם על מחילתך".

היה זה שעת חצות הליל. עקיבא נכנס לבית הכנסת ומול ספרי התורה שבארון הקודש קרא: "ויבנו של עולם, אני מוותר לר' אריה בלב שלם על השכר של אכילת מצה בפסח תש"ה".

כאפיסת כוחות, שב עקיבא לביתו וצנח על מיטתו, כשהוא מוחש ומלא מחשבות. באותו הלילה, שוב נדהם לראות את ר' אריה בחלום, כאשר פניו מוארות מאוד: "יישר כח, עקיבא! הויתור התקבל, אני מודה לך מעומק ליבי. בזכותך העלו אותי לכאלה מקומות. אין לי מילים להודות לך".

למחרת בבוקר שב עקיבא לרבי ממכונבוקא וסיפר לו על החלום השני.

הרבי התפרץ בכני. "סיפרת לי על יהודי קדוש, שעבר ייסורי איוב, חי בקדושה ובטהרה, ידע ש"ס, נמצא בגן עדן במקום הכי נשגב, ושווה לו לעזוב את כל העולם הבא, לרדת פה לעולם ולהתחנן על עוד מצווה, כי שם הוא לא יכול לעשותה. ואנחנו חיים פה בעולם, ומסביבנו מתגלגלות להן מצוות, בהישג יד, ומה נאמר למעלה!?" הרי יום אחד נפגש, עם כל האפשרויות שהיו לנו. הבה ננצל כל רגע שאנו כאן כדי לחטוף מצוות".

הבה נייקר את המצוות, לא נחמיץ הזדמנויות שבאות לידינו, ונזכה לצבור באמתחתנו שקים מלאים לעולם הבא.

לבנים שעשו כאשר קבלו שכר רב, אבל שבט לוי היו חכמים ולא הסכימו לעבוד אפילו בשכר רב כי יעקב גילה להם שהם עתידין לשאת את הארון עם הלווחות ולא הסכים יעקב שלוי ישא את מיטתו לאחר מיתתו, אמר פרעה הנה יעקב איש אלוקים לא רצה להטריח את לוי א"כ איך אני אטריח אותם ולא עבדו כל ימיהם במצרים, ואז נולדה מרים ונקראת שמה מרים על שם וימרו את חייהם.

הבה נתחכמה לו
יש להבין מה היה כאן החכמה הגדולה להטיל עליהם שרי מיסים, ויש ליישב שהנה עד עכשיו נתנו כבוד והערכה לבני ישראל אחר שראו שכאשר בא יעקב ובניו למצרים פסק הרעב ועד עכשיו יוסף פירנס אותם ע"י שאסף בשבע שנים המטות הרבה תבואה ולולא זאת היו כולם מתים ברעב ולכן חשבו פרעה ויועציו אך אפשר להפוך את לב המצרים שישנאו את בני ישראל ויעבדו אותם בפרך, לכן החכימו ועשו את בני" שרי מיסים שיגבו מס מאת התושבים המצרים לקופת המדינה וזה נראה לכאורה כבוד גדול לבני" אבל באמת זה גרם שהמצרים ישנאו אותם שישאל עומדים עליהם מבוקר עד ערב לעקוב אם עשו עבודתם לפרעה ואם לא עשו אז השרי מיסים הדינו בני" הם צריכים להשלים העבודה, עד שהרבה מהמצרים לא באו כלל לעבודתם ואז בני" בע"ה הוצרכו להשלים עבודת המצרים עד שנהפכו בני" לעבדי פרעה.

ותקח צפורה צור ותכרות את ערלת בנה
הובא בספר צפורה וראנה בשם המדרש כי כאשר נלחם דוד המלך בגלית הפלשתי, היה גלית לבוש שריון על גביו – מברזל – ודוד לקח חמשה אבנים קטנים שנהפך לאבן אחת וקלע במקלע לעבר גלית ולא נתנה המתכת שעל גלית לעבור לאבן ולהכנס במצחו כי אמרה אני חזקה ממך והי' ברא שאבן לא תחדור לנחישות אמרה לה האבן אם תתני לי לחדור אל מצחו של גלית אתן לך מהיום במתנה מצות מילה שיתקיים על ידך ולא על ידי, והשריון נתנה לאבן לחדור למצחו של גלית ונעשה קידוש השם במפלת גלית ומאז התחילו למול בכסין ולא באבן חד.

פרו וירבו וכו
ברך בניך בקרבך, ראשי התיבות בגימטריא ו', וסופי התיבות בגימטריא ס'. לרמוז על ב' הדעות במדרש, א, שיש ב', שישים.

ויעבדו מצרים את בני" בפרך
בס' דמשק אליעזר הביא מדרש "בפרך" רב ושמואל חד אמר בקל והומרו חד אמר בגויה שוה, וצריך ביאור, ונראה לפרש עפ"י המדרש כאן "בפרך" חד אמר בפה רך וחד אמר בפירוקין, ופרשי שם "בפה רך" שהמצרים פיתו את בני ישראל בדברים רעים – בשכר עבודה ואח"כ לקחו אותם נגד רצונם בעבודה קשה בחומר ובלבנים. וחד אמר בפירוקין שהתחילו מיד בעבודה קשה המפרכת את הגוף, ומיושב היטב ח"א בקל והומרו הדינו מתחילה עבדו בהם בעבודה קלה, ואח"כ בחומר - עבודה קשה. וחד אמר מנוירה שוה שכל הזמן גורו בהם בשווה שבכל זמן עבודתם היה בפרך. (שלמי אשר)

ימת מלך מצרים
במדרש הובא שפרעה שחט ק"ג תינוקות בבוקר וק"ג תינוקות בערב וכל אלו יהיו בעתיד רשעים ולכן נהרגו וכמו שאמר משה לה' על רשעות המצרים שכאשר לא עשה היהודי די לבנים אז שמו את בנו בטיט וענה לו הקב"ה שאלו היו חיים היו רשעים גמורים ואם תרצה תנסה, והוציא את מיכה שנתמעך בבנין והיה אח"כ רשע עובד ע"ז, וזה אל תסתכל בק"ן קן – בק"ג שנשחטו בבוקר ובערב אלא במה שיש בו, בילד הזה שהוא רשע מיסודו.

ושמעו לקולך
כשדיבר משה עם פרעה שמעו אותו בכל ארץ מצרים, ובירושלמי מס' פסחים פ"ה ה"ה אמר רבי לוי כשם שניתן כח בקולו של משה כך ניתן כח בקולו של פרעה מהלך ארבעים יום [לגבי קורבן פסח].

והיה אם לא יאמינו לקול וכו' והאמינו לקול האות האחרון
וקשה מה שידר לומר כאן "לקול" אמר ריש לקיש שהיה המטה מדבר לפני בני ישראל אמר: אני הייתי עם משה במדון והנפתי לנחש ואח"כ נעשיתי מטה ואף היד מרימה קולה ואומרת טהורה הייתי ונטמאתי (מצורע) וחורתי ונטהרתי, להודיע גדלותו של הקב"ה וזה "לקול" האות דהיינו קול המטה שדיבר, וקול היד של משה שדיבר.

יבן בני ישראל בפרך
תלו לפרעה לבנה בצוארו שאם יאמר אדם איסטנים אני ואני יכול לעבוד, אומרים לו: האם אתה יותר איסטנים מפרעה, תראה שגם פרעה נושא לבנה בצוארו ונתנו להם שכר הרבה ועשו חשבון כמה יכול לעשות ביום אחד ואח"כ הכריחו אותם לעשות בחנם אותו כמות

להשקות את הצאן אבל כשהגיע משה רבינו, עלו המים לקראתו ודחפו את המיט ולא יכלו שוב לסתום המים (שם)

ויקם משה וישיעו
מלמד שהרועים השליכו את בנות יתרו לתוך המים כעונש לאביהם אשר כפר בע"ז והיינו דכתיב וגם דלה דלה לנו, אחת לנו, שדלה אותנו מהמים ואחת דלה מים לצאן. (תוס' שם)

את בני ישראל בפרך
תלו לפרעה לבנה בצוארו שאם יאמר אדם איסטנים אני ואני יכול לעבוד, אומרים לו: האם אתה יותר איסטנים מפרעה, תראה שגם פרעה נושא לבנה בצוארו ונתנו להם שכר הרבה ועשו חשבון כמה יכול לעשות ביום אחד ואח"כ הכריחו אותם לעשות בחנם אותו כמות

להשקות את הצאן אבל כשהגיע משה רבינו, עלו המים לקראתו ודחפו את המיט ולא יכלו שוב לסתום המים (שם)

ויקם משה וישיעו
מלמד שהרועים השליכו את בנות יתרו לתוך המים כעונש לאביהם אשר כפר בע"ז והיינו דכתיב וגם דלה דלה לנו, אחת לנו, שדלה אותנו מהמים ואחת דלה מים לצאן. (תוס' שם)

את בני ישראל בפרך
תלו לפרעה לבנה בצוארו שאם יאמר אדם איסטנים אני ואני יכול לעבוד, אומרים לו: האם אתה יותר איסטנים מפרעה, תראה שגם פרעה נושא לבנה בצוארו ונתנו להם שכר הרבה ועשו חשבון כמה יכול לעשות ביום אחד ואח"כ הכריחו אותם לעשות בחנם אותו כמות

להשקות את הצאן אבל כשהגיע משה רבינו, עלו המים לקראתו ודחפו את המיט ולא יכלו שוב לסתום המים (שם)

ויקם משה וישיעו
מלמד שהרועים השליכו את בנות יתרו לתוך המים כעונש לאביהם אשר כפר בע"ז והיינו דכתיב וגם דלה דלה לנו, אחת לנו, שדלה אותנו מהמים ואחת דלה מים לצאן. (תוס' שם)

את בני ישראל בפרך
תלו לפרעה לבנה בצוארו שאם יאמר אדם איסטנים אני ואני יכול לעבוד, אומרים לו: האם אתה יותר איסטנים מפרעה, תראה שגם פרעה נושא לבנה בצוארו ונתנו להם שכר הרבה ועשו חשבון כמה יכול לעשות ביום אחד ואח"כ הכריחו אותם לעשות בחנם אותו כמות

להשקות את הצאן אבל כשהגיע משה רבינו, עלו המים לקראתו ודחפו את המיט ולא יכלו שוב לסתום המים (שם)

ואלה שמות בני ישראל הנבאים מצרימה מדוע כתוב "מצרימה" ולא "למצרים", אלא שמונח כאן רמז נפלא: דמובא בחז"ל, שכל עבד שהיה נכנס למצרים לא היה יכול לצאת משם. לכן המלה "מצרים" פותחת עם מ' רגילה ומסתיימת עם ס' סתומה, לומר לך - אפשר להכנס למצרים אבל אי אפשר לצאת ממנה. מה עשה הקב"ה, במקום לכתוב "ואלה שמות בני ישראל הנבאים למצרים" כתב "הנבאים מצרימה", כך שהאות מ' האחרונה והאות ה' שאחריה שתיהן פתוחות, לומר לנו, אני אוריד את בני ישראל למצרים, ואני גם אוציא אותם משם.

(כרם הצבי)

הבה נתחכמה לו
איתא במסכת סוטה, שלשה היו בעצה הזאת, בלעם יתרו אויבו, וכולם קבלו את ענשם, בלעם נהרג אה"כ בחרב, כי הוא היה היועץ, יתרו שברח כדי לא להסכים לעצת בלעם, זכה לקבל את משה לחתן, אויב ששתק נדון בייסורים קשים,

וצריך להבין הרי ה' משלם מדה כנגד מדה, וא"כ למה אויב נידון בייסורים, ומהו המדה כנגד מדה, ויש לפרש כי אויב טען אם הייתי אומר שאני מתנגד האם פרעה היה שומע לי, וודאי שלא, ולכן שתקתי, כי בין כה לא הייתי מועיל כלום, לכן נענש בייסורים שגם כן אותו דבר, שאדם שיש לו ייסורים הרי הוא צועק וגונה, והאם זה עוזר לו להקל את הייסורים מעליו, ודאי שלא, וא"כ מדוע אינו שותק.

ונלחם בנו ועלה מן הארץ
יש לדרוק על הלשון "ועלה" מדוע לא אמר ויגרשו אותנו מן הארץ,

ויש לפרש שהמדובר הוא על ילדי ישראל שנולדו בשדות, וכאשר באו המצרים להרגם נעשה להם נס ונבלעו בקרקע ומביאים המצרים שוורים וחורשין על גביהם, וע"ז אמר דוד המלך ע"ה על גבי הרשו חורשים, ולאחר שהמצרים הלכו משם היו הילדים מנבצצים ויוצאים כעשב השדה, וכמו שאמרו בגמרא (סוטה יא): ואולי זה כלול בברכת יעקב וידגו לרוב בקרב הארץ, דהיינו בתוך הארץ, ומהו פחד פרעה שכל הילדים יגדלו ויצטרפו לשאר בני ישראל להילחם בפרעה ובאנשיו.

הבה נתחכמה לו

איתא במדרש: הבה נתחכמה - לבטל מהם את השבת. וצריך ביאור מה ריווח פרעה אם בני ישראל לא ישמרו את השבת,

ויש ליישב הדנה השר של מצרים טען הללו והללו עובדי עבודה זרה, וא"כ למה אבקע

מפני בני ישראל, ובאמת מה התשובה לזה, אלא ידוע שבני ישראל שמרו את השבת במצרים, וזה סידר להם משה רבינו, כשביקש מפרעה שיתן להם יום אחד בשבוע לנוח, בטענה שדבר זה יעזור לפרעה, בכדי שיעבדו טוב יותר במשך שאר הימים, והרי אמרו חז"ל כל השומר שבת כהלכתו, אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש מוחלין לו על עוונותיו, ואם כן היה להם במצרים כפרה על חטא ע"ז ששמרו את השבת, ונפל טענתו של שר מצרים ששאל מה נשתנה אלו מאלו, ולכן עתה ביקש פרעה לבטל מהם את השבת, ולא יהיה להם כפרה על עון ע"ז, ולא יגאלו לעולם, ח"ו.

(זכרון ישראל)

ויהי כי יראו המילדות את האלוקים ויעש להם בתים
ורש"י הק' הביא הגמרא (סוטה יא) בתי כהונה ולויה, דהיינו שיצאו מהם משה ואהרן, ובגמרא איתא (ברכות

משל ונמשל

ויקרא אליו ה' מתוך הסנה ויאמר משה ויאמר הנני איתא במדרש כאן (ב-יג) 'הנני' לכהונה 'הנני' למלכות, והדבר תמוה והלא ז' ימים אח"כ היה ה' מפתה את משה בסנה למען ילך להוציא את בני ישראל ממצרים ולא רצה, ואמר 'שלח נא ביד תשלח', ואיך כאן אמר מיד הנני לכהונה הנני למלכות,

ויבין ע"י משל, היה נהוג בימים קדמונים באיזה קהילות, אשר מי שעבר על תקנות הקהילה, הטילו עליו עונש שיהיה כמה ימים שמש הקהל, דהיינו שידפוק על הפתחים להעיר אנשים לתפילה בבוקר, וכיין מים לנטילת ידים לציבור, וינקה את בית המדרש, ולפי גדול העבירה כך אורך העונש, **והנה קרה פעם** ושמש הקהילה הוא אשר חטא ועבר על תקנות הקהילה, מה יעשו כעת, ואיזה עונש יתנו לו, הרי יחשבו שעושה עבודתו כמימים ימימה, התכנסו ראשי הקהילה לאסיפה, והחליטו שהקנס שלו יהיה שיהיו מנשאים אותו ויעמוד בכותל המזרח ליד הרב, וכולם יעברו לפניו לומר לו שבת שלום וכך יהיה ללעג ולקלס, אשר שמש הקהילה לבש איצטלה שאינה ראויה לו, ויחזור בתשובה ולא ישיב עוד לכסלה,

והנמשל, דזה חשב משה רבינו, שהיה שפל בעיניו, כמו השמש הזה, ופתאום עולה לגדולה, וחשב שזו עונש על חטאיו, ולכן אמר 'הנני' הריני מקבל עלי עונש זה, אבל אח"כ שראה שזו דבר נצחי, וישאר רועה ישראל ויוציא אותם ממצרים, ברך וסירב להסכים לזה, מפני שאהרן אחיו היה גדול ממנו, והוא היה מנהיגם עד היום הזה.

(ישמח ישראל)

לכ על הפסוק ועתה ישראל מה ה' אלוקיך שואל מעמך כי אם ליראה' אטו יראה מילתא זוטרתא היא, כי משמע ההסבר בגמרא שה' לא מבקש דבר גדול כי אם ליראה, משמע דדבר קטן הוא, וע"ז מקשה הגמרא אטו יראה מילתא זוטרתא היא, ומתרצת הגמרא, שכן לגבי משה רבינו זה דבר קטן, ולכאורה מה הגמרא תרצה בזה הרי מדברים לכל איש ישראל, ולא לגבי משה, ואצלם זה כן דבר גדול.

אלא ההסבר הוא כן, משה רבינו היה עניי מאוד, ולא החזיק מעצמו כלום, וראה שאמו שהייתה יראת שמים, קבלה שכר שנולד לה משה רבינו, ולפי השגתו זה כלום, כי מה הוא משה רבינו לשיטתו, ומגיע לה שכר יותר גדול, וא"כ ראה הוא שיראת שמים זה דבר קטן, ולא מקבלים ע"ז שכר גדול, והוה תשובת הגמרא לגבי משה אך שהוא ראה עצמו, לא הסתכל על עצמו בתור שכר.

(חתם סופר)

ותהר האשה ותלד בן

יש להבין מדוע ילדה יוכבד רק בן אחד, הלא כולם ילדו ששה בפעם אחת, ויש לומר עפ"י מה דכתב הרמב"ן שישבט לוי היו העשט מכל השבטים, כי הם לא עבדו במצרים, והברכה המיוחדת לריבוי היה לאלה שעינו אותם, כמו שנאמר וזכאשר יענו אותן כן ירבה וכן יפרוץ, ולכן גם כאן, ילדה רק בן אחד כי היה משבט לוי.

(משמרת אריאל)

א מעשה אויף שבת

אני הצעיר ראיתי בקונטרס יגן אופן קבורת רב עמורם. ולא ידעתי, אם הוא זה הגאון שבמתא מחסיא ששלח הסידור, או אם הוא גאון אחר. ועם כל זה בחרתי להציג לפניך הדבר.

רב עמורם היה במגנצא עיר גדולה על נהר ריינוס, וילך הרב להקים ישיבה בעיר קולוניה. ויהי כי זקן מאד, צייה לתלמידיו, שאחרי מותו יקברוהו אצל אבותיו במגנצא. ויענו תלמידיו, כי זה תהיה להם סכנה גדולה, והשיב להם: "תטהרו אותי ותשימוני בארון ואחזק כן בספינה קטנה על הנהר, ותניחו הספינה שתלך מאליה".

אחרי מותו השלימו התלמידים את נדרם, והספינה הלכה מיד אחר מרוצת המים, עד שהגיעה נגד עיר מגנצא. ויתמהו אנשי העיר ויאמרו, כי יש ארון ואיש מת בתוכו. אז אמרו: "קדוש הוא שבא להיקבר בארצנו".

וישלחו ידם להחזיק בספינה, והיא נרתעה לאחור. וישתוממו האנשים ויגידו הדבר אל שר העיר. וישבו כולם אל שפת הנהר. ובהיות יהודים עמהם, נתקרה הספינה אל היהודים. וישלחו הגויים ידיהם להחזיק בספינה ולא יכלו, כי בורחת היא מהם. וכן עשו פעמים רבות, עד שראו במופת, כי מתקרבת היא ליהודים ולא להם.

ויקראו ליהודים ויאמרו להם: "היכנסו בספינה וראו מה זה."

והספינה נתקרבה להם וייכנסו ויפתחו הארון. והיה בו כתב כתוב האומר: "אחי ורעי, בעלי ברית קהילה קדושה מגנצא. הנה באתי אליכם כי נפטרתי לעולמי בקהילה קדושה קולוניה, ומבקש אני שתקברוני בקבר אבותי, ולכולכם חיים ושלום. נאום עמורם."

ובראותם המכתב, התחילו להתאבל עליו והוציאו הארון מהספינה. והעיזו אנשי העיר ויתחזקו על היהודים ויכום, אבל לא יכלו להזיז הארון ממקומו. ומיד ציוו לשמור אותו שם ובנו עליו בית תפילתם גדול מאד, והיהודים השתדלו בתחנונים והוצאות להשיג הארון ולא יכלו, ובכל לילה היה רב עמורם בא בחלום להרבה בחורים ואומר להם: "תקברוני בקברי אבותי!"

ויתיעצו הבחורים וילכו בלילה חוץ לעיר ויקחו תלוי שהיה על העצים וילבישוהו בגדים לבנים ויגנבו את רב עמורם וישמוו התלוי תחתיו. ויקברו הגאון בקברות אבותיו. וה' היה עמהם, שלא נודע ולא נתגלה הדבר.

ומשה היה רועה את צאן יתרו וכו' ויבא הר האלוקים הורב וירא מלאך ה' אליו

הנה משה רבינו ע"ה היה עשורת בשנים בארץ נבר רחוק מאחיו האהובים ומצטער בצרתם וידע ברוח קדשו שעליו הדבר תלוי לעשות למען גאולתם והיה מצטער בפנשו על שהוא כבול משני צדדים, מצד אחד אינו יכול לבא מצרימה מגזירת פרעה הרועה להרגו, ומצד שני הרי נשבע לחותנו יתרו שלא יצא ממדבר ללא רשותו, על כן בחר משה לצאת המדברה עם הצאן מול הר האלוקים, לשפוך שם תחינה ובקשה לנרא עזילה על אחיו הנתונים בצרה ובשביה, על דרך קומי רוני בלילה וגו' שפכי כמים לבך על עולליך אולי יחונן ה' אותם אולי ירחם וישמע צעקתו.

והיה טרם יקראו ואני אענה נתגלה אליו ה' ויאמר אנכי אלוקי אביך, אלוקי אברהם וכו'. ואמרו חז"ל אלוקי אביך הכוונה לאביו עמרם, שמנה אותו ה' בין האבות ולא עוד אלא שהקדימו לאבות.

והענין הוא עפ"י מוש"כ חז"ל פ"ד ממש' שבת שעמרם לא חטא מעולם ומת בעטיו של נחש.

ואמנם סיבה זאת בלבד אינה מספקת להקדימו לאבות אלא עיקר זכותו עפ"י מוש"כ הרמב"ם בהל' מלכים שעמרם היה גדול הדור ראש ישיבה ומרביץ תורה לרבים ועל ידו ובכוחו נשארו ישראל ראוים להגאל זה הקנה לו את הזכות הגדול שהקדימו הקב"ה לאבות הק' כשנתגלה אל משה.

(שבת הלוי זצוק"ל)

כי ירא מהביט אל האלוקים

מה שנעשה משה רבינו ירא שמים, בא לו מכח שהיה מקיים 'שויתי ה' לנגדי למידי' וזה מרומז כאן "כי ירא" היראה באה אליו על ידי כי הביט אל האלוקים, שחשב בכל עת כי ה' עומד לנגדו.

(אור פני משה)

של נעלך מעל רגלך

אחד מגדולי תלמידיו של רבי יחזקאל מקוממיר זצ"ל בא לפני רבו, והתאונן בפניו שיש לו רדיפות בעירו מאנשים שגרים שם ומציקים לו ורוצה להענישם, אמר לו הצדיק שנינו במשניות אבות (פ"ב מ"י) הוזהר בכבודם של תלמידי חכמים שנשיכתן נשיכת נחש, ועקיצתן עקיצת עקרב, ולחישתן לחישת שרף, וכל דבריהם כגחלי אש, נכון שהתלמיד חכם יכול להעניש את מי שמצער אותו, אבל מצאנו שהקב"ה אמר למשה "של נעלך" תוריד מהנהגתך את נעלך' שזה ר"ת נשיכתן עקיצתן לחישתן ב"ל דבריהם כגחלי אש שלא ישתמש בהנהגה כזאת, כמו שכתוב גם עונש לצדיק לא טוב, אלא ראה תמיד להשפיע טובות על עם ישראל.

(דברי ישראל)

נלכה נא דרך שלשת ימים במדבר

יש להבין מדוע ציווה ה' למשה שיאמר לפרעה לצאת רק לשלשה ימים הרי ידעו האמת שרוצים לצאת ממצרים לתמיד.

ותירץ ה'ר"ן בדרשותיו, שאמר כן לפרעה בכדי שאחר ג' ימים פרעה יראה שלא חזרו וירדוף הוא והמצרים אחר בני ישראל, ואז יעשה ה' הנס ויטביעם בים סוף, אבל אם לא היה אומר שרק ג' ימים יצאו לא אז היו רודפים אחריהם כלל ולא היו נטבעים בים.

ועוד תירוצו יש, שה' רצה להראות שאפילו על זמן מועט כזה פרעה הרשע מסרב, ולכן יצדקו כל המכות שיקבלו.

ועוד, כי דרך העולם לבקש דבר מועט וקטן ואח"כ לבקש דבר יותר גדול.

(אברבנל)